

TRACING THE CURRENTS

Pedagogische dossiers

1. *Een uitnodiging*
 - 1.1. Welkom bij Kanal
 - 1.2. Pedagogische aanpak
2. *Tijdens je bezoek*
 - 2.1 Je blik in beweging
 - 2.2 Beweging via lijnen, vormen en kleuren
 - 2.3 Bewegende kunstwerken
3. *Voorstel tot klasactiviteiten*
 - 3.1 Anders kijken
 - 3.2 Lijnen, vormen, kleuren
 - 3.3 Kronkelende lijnen
4. *Vaardigheidslijst*
5. *Leestips om jullie ontdekkingsreis voor te bereiden*

Dit pedagogisch dossier is uitsluitend ontworpen en verspreid om onderwijsinstellingen, docenten en leerlingen in staat te stellen kennis te maken met de inhoud van de tentoonstellingen van KANAL, met name ter voorbereiding op, ter begeleiding van of in het verlengde van een bezoek.

De teksten, reproducties van kunstwerken, foto's, illustraties en andere inhoud in dit dossier worden uitsluitend ter beschikking gesteld voor informatieve doeleinden, ter illustratie van het onderwijs en voor pedagogisch gebruik in het kader van schoolactiviteiten.

Behoudens de uitzonderingen waarin de toepasselijke wetgeving voorziet, is elk gebruik van dit dossier of van een van de onderdelen ervan voor andere doeleinden verboden. **Het feit dat het gebruik kosteloos is, volstaat op zichzelf niet om het gebruik ervan toe te staan.**

Een uitnodiging

1.1 WELKOM BIJ KANAL

Wat als we van dit document nu eens het vertrekpunt van onze ontmoeting maken? Een voorsmaakje, een welkomstcadeau, een uitnodiging om in alle rust aan je ontdekkingstocht bij Kanal te beginnen.

Tijdens je bezoek maak je «*A Truly Immense Journey*»: een ongelooflijke reis. Je reist langs 350 **werken** uit de **moderne** en **hedendaagse kunst**, in samenwerking met het Centre Pompidou in Parijs.

Om je alvast voor te bereiden krijg je van Kanal het volgende: een inzicht in de pedagogische aanpak van het museum, een paar handvaten om de thema's van de rondleiding beter te begrijpen, klasactiviteiten, de link met het leerplan in de vaardigheidslijst en tot slot enkele leestips.

1.2 PEDAGOGISCHE AANPAK

Dit parcours laat leerlingen kennismaken met verschillende stromingen binnen de moderne en hedendaagse kunst. Door te observeren en zelf aan de slag te gaan, verwerven ze via een multidisciplinaire aanpak een aantal referentiepunten uit de kunstgeschiedenis. De leerlingen analyseren de kunstwerken door te kijken naar de technieken, de composities, de lijnen, vormen, kleuren en bewegingseffecten. De rondleiding legt de nadruk op actief observeren en eenvoudig tekenen. Hiervoor is geen technische voorkennis nodig.

Via actief observeren

De leerlingen zullen tijdens hun bezoek op een rustig tempo naar de kunstwerken kijken. Tijdens dit actief observeren helpt een gids hen op de details en texturen te letten. De **observatie** wordt stap voor stap opgebouwd, zodat de leerlingen ook de minder opvallende elementen leren herkennen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de compositie, vormen, details of **kleurnuances**. Daarnaast is er ook tijd voor **reflectie**. De leerlingen krijgen de kans om rustig na te denken en even uit het dagelijkse **ritme** te stappen.

Via tekenen

Met eenvoudige en snelle schetsoefeningen worden de kunstwerken nog verder verkend. De leerlingen tekenen bepaalde elementen na (vormen, lijnen, details) om ze beter te begrijpen. Het tekenen is hierbij een middel om hun aandacht op een bepaald onderdeel te richten en de observatie te structureren. De tekenoefeningen zijn kort en toegankelijk. Er is geen technische kennis vereist.

Tijdens je bezoek

Tijdens je bezoek komen er verschillende thema's aan bod. Jullie ervaring is gebaseerd op drie pijlers.

MAKEN MET DE GROTE KUNSTSTROMINGEN

Wat als kunst een manier was om anders naar de wereld te kijken? Kunstenaars verkennen via de **moderne en hedendaagse kunst** nieuwe manieren om iets te creëren, hun gevoelens uit te drukken en de werkelijkheid in vraag te stellen. De moderne kunst omvat de grote kunststromingen die ontstonden tussen het einde van de 19de en het midden van 20ste eeuw. Het **kubisme**, het **surrealisme** en de **abstracte kunst** vallen hieronder. De leerlingen ontdekken tijdens hun bezoek kunstwerken waarbij de vormen, kleuren, materialen en technieken manieren zijn om iets uit te drukken.

Van schilderkunst en collage tot fotografie, installatiekunst of digitale kunst: kunstenaars experimenteren voortdurend om de blik van de toeschouwer te veranderen. De leerlingen zien hoe deze kunstenaars het pad naar de hedendaagse kunst hebben geëffend en hoe hedendaagse kunstwerken vaak aan de wereldproblematieken zijn gelinkt.

Dat besef leidt tot de vraag: moet een kunstwerk per se de werkelijkheid voorstellen? Kun je kunst maken met alledaagse voorwerpen of digitale hulpmiddelen? En hoe ver kan een kunstenaar de grenzen van een creatie verleggen?

Tijdens deze hele multidisciplinaire ontdekkingstocht wordt er extra aandacht geschonken aan beweging in allerlei vormen. Vooral de **abstracte en kinetische kunst** komen daarbij naar voren.

2.1 JE BLIK IN BEWEGING

Hoe kan een stilstaand beeld de indruk wekken dat het beweegt? Als we naar een kunstwerk kijken, blijft onze blik niet stilstaan. Hij dwaalt rond, springt van het ene visuele element naar het andere en weer terug. De leerlingen ontdekken **optische kunst**. Dat doen ze dankzij kunstenaars als **Victor Vasarely** of **Bridget Riley**, die kunstwerken met heel specifieke visuele effecten hebben gemaakt. Contrasten, herhalingen en geometrische vormen zorgen voor visuele trillingen, pulserende effecten en soms zelfs een duizelig gevoel.

2.2 BEWEGING VIA LIJNEN, VORMEN EN KLEUREN

Wat zorgt, bij een stilstaand beeld, voor een gevoel van beweging? Bij een stilstaand beeld kunnen lijnen, vormen en kleuren een gevoel van beweging opwekken. Dynamische, golvende of herhaalde lijnen sturen je blik en wekken de indruk van beweging. Vormen kunnen worden uitgerekt, opgebroken of over elkaar geplaatst om dat effect te versterken. Contrasten en kleurkeuzes accentueren het visuele **ritme** en de spanningen binnen de compositie.

2.3 ŒUVRES EN MOUVEMENT

Wat als een kunstwerk echt kon bewegen? Bij kinetische kunst wordt beweging niet langer gesuggereerd: ze maakt integraal deel uit van het werk. De mobiles van **Alexander Calder** reageren op de kleinste luchtstroom, terwijl de machines van **Jean Tinguely** bewegen, veranderen en soms zelfs geluid maken. De toeschouwer loopt om de kunstwerken heen om steeds vanuit een ander **standpunt** naar de vormen en bewegingen te kijken. Door die verplaatsing begrijpt hij beter welke impact beweging op onze perceptie heeft, en hoe evenwicht voortdurend verandert.

Die ontdekking roept vragen op: blijft een kunstwerk dat voortdurend verandert wel hetzelfde? En als de beweging afhangt van externe elementen zoals de wind, wie is dan eigenlijk de maker van het kunstwerk?

Voorstel tot klasactiviteiten

Kanal reikt graag een aantal creatieve activiteiten aan die je eenvoudig met de hele klas kan uitvoeren.

In dit document is elk voorstel gelinkt aan een **kunstwerk** uit de tentoonstelling, steeds met een woordje uitleg erbij. Er is bij Kanal een plek voorzien om de creaties die jullie in de klas maken, tentoon te stellen, als een mooi aandenken aan deze eerste ontmoeting. Breng ze dus gerust mee, we stellen ze met plezier tentoon!

“Les veilleurs... Birma”
van Ernest Procter, uit 1921.

© Photo credit: Centre Pompidou, MNAM-CCI/Bertrand Prévost/Dist. GrandPalais-Rmn. Copyright Artwork : Domaine public. Sous réserve de droits.

3.1 ANDERS KIJKEN

Een eerste kennismaking

Ernest Procter (1886–1935) was een Engelse kunstenaar, ontwerper en illustrator. Hij werd geboren in Tynemouth en stierf in North Shields. Procter studeerde aan de Newlyn School of Art, een belangrijk kunstcentrum in Engeland, en werd in 1921 lid van de Royal Academy of Arts. Zijn werk wordt gekenmerkt door invloeden van **het impressionisme en post-impressionisme**. Tijdens zijn verblijven in Parijs maakte hij kennis met het werk van **Paul Cézanne en Pierre-Auguste Renoir**, die zijn kleurgebruik en de manier waarop hij zijn composities opbouwde, beïnvloedden.

Ernest Procter had een voorliefde voor alledaagse taferelen, **portretten** en landschappen, die hij met veel aandacht voor licht en sfeer uitwerkte. Hij behoorde tot een generatie Britse kunstenaars die de schilderkunst wilden vernieuwen door zich te laten inspireren door Europese kunststromingen, zonder daarbij hun lokale context uit het oog te verliezen.

Dit schilderij wekt de indruk een onderdeel te zijn van een groter geheel: de blikken van de personages zijn op iets **buiten beeld** gericht. Als toeschouwer vraag je je af waar ze naar kijken. De gezichten worden verlicht door een helder licht en lijken sterk op elkaar, terwijl de kleren een van de weinige elementen zijn die onderscheid tussen de personages scheppen.

Fun fact

Ernest Procter a réalisé une grande partie de son travail en collaboration avec son épouse, la peintre et illustratrice Dod Procter. Le couple partageait atelier et recherches artistiques, et faisaient parfois voyager leurs œuvres ensemble pour les exposer : leurs styles étaient suffisamment proches à certaines périodes pour que des œuvres soient longtemps attribuées à l'un ou à l'autre avant d'être correctement identifiées.

De titel van het werk maakt duidelijk dat het tafereel zich in Birma afspeelt (het huidige Myanmar), dat indertijd een **Britse kolonie** was. In 1920 werd Ernest Procter door de koopman Lim Chin Tsong in Yangoon (het vroegere Rangoon) uitgenodigd om diens paleis te decoreren. Hij hanteerde er **ambachtstechnieken** uit verschillende culturen en verdiepte zich in de traditionele handigheid. Deze ervaring heeft zijn werk sterk beïnvloed. Terug in Engeland gebruikte hij nieuwe materiaal- en lichteffecten, geïnspireerd door onder meer de vergulde versieringen die hij daar had gezien. Die veranderingen zijn ook in dit werk zichtbaar, en dan vooral in de manier waarop hij licht en kleur heeft gebruikt.

Creatieve activiteit

1. Ontdekken

De leerlingen ontdekken het schilderij en nemen de tijd om te observeren en vertellen wat ze zien. Laat hen de blikken en kijkrichtingen van de personages analyseren om de relaties tussen de verschillende elementen in het beeld beter te begrijpen. Door wat wordt hun blik geleid in deze compositie? Focus op lijnen, gezichtsuitdrukkingen en contrasten. Observeer welke vormen en lijnen door de rand van het beeld worden afgesneden en denk na over wat er zich buiten beeld zou kunnen bevinden. Je kan je tijdens je ontdekking door onderstaand schema laten leiden:

Aandachtspunt	Waar kijk ik als eerste naar?
Lijnen die de aandacht trekken	Zijn er lijnen die mijn blik leiden? Waarnaartoe?
Blik van de personages	Kijken de personages ergens naar?
Contrasten	Wat valt het meeste op (licht/donker, kleur...)?
Midden / Randen	Blijft mijn blik op het midden gericht of verplaatst hij zich?
Verloop van de blik	In welke volgorde kijk ik naar de verschillende elementen?
Lege ruimtes	Zijn er lege ruimtes? Welk effect hebben ze?
Afgesneden elementen	Zijn er elementen die door het kader worden afgesneden?
Dominant element	Welk element trekt visueel de meeste aandacht?
Globaal effect	Waar wordt mijn blik uiteindelijk naartoe geleid?

2. Buiten beeld

Hier maken de leerlingen kennis met het begrip buiten beeld in de visuele kunsten. 'Buiten beeld' wijst op alles wat zich buiten het kader bevindt, maar wat wel gesuggereerd wordt en verband houdt met wat er wel te zien is. Zowel in de schilderkunst als de fotografie of filmkunst is een beeld begrensd door een kader. Het doel is om de leerlingen te doen begrijpen dat dit kader slechts een deel van de werkelijkheid toont en dat we ons kunnen voorstellen wat zich daarbuiten afspeelt. Dat besef helpt hen hun interpretatievermogen te ontwikkelen. Aan de hand van aanwijzingen in het beeld voeden ze hun verbeelding.

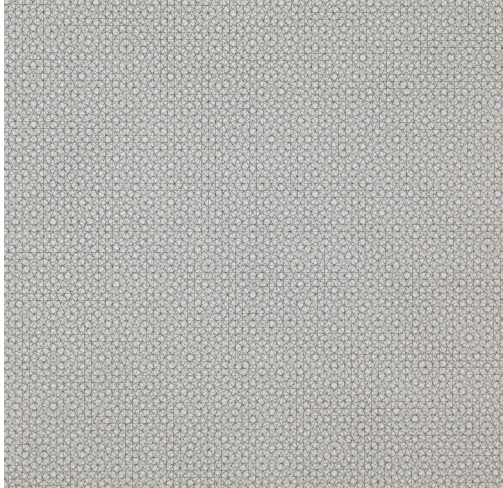
3. Verbeelding

Elke leerling probeert zich voor te stellen wat er zich rond het kader afspeelt en trekt in gedachten een bepaalde lijn of vorm door.

4. De compositielijnen analyseren

Deel een A3-blad uit met in het midden een kopie van het kunstwerk. Vraag de leerlingen de richtlijnen aan te duiden (assen, blikrichtingen, diagonalen) en die lichtjes met potlood te tekenen. Laat hen deze lijnen vervolgens buiten het kader doortrekken om de weg die onze blik aflegt, zichtbaar te maken.

Een hypothese formuleren over wat er zich buiten beeld bevindt: op basis van de doorgetrokken lijnen bedenken de leerlingen wat er in die richting te zien zou kunnen zijn. Vervolgens breiden ze het beeld uit, waarbij ze de logica van de compositie respecteren (voortzetting van vormen, richtingen en schaalverhoudingen).

"4 doubles trames, traits minces 0° - 22°5' - 45° - 67°5"
van François Morellet, uit 1954

© Photo credit: Centre Pompidou, MNAM-CCI/Georges Meguerditchian/Dist.
GrandPalaisRmn. Copyright Artwork : © Adagp, Paris. Sous réserve de droits.

Fun fact

Voordat François Morellet uitgroeide tot een van de belangrijkste kunstenaars van de **geometrische abstractie**, werkte hij in het speelgoedbedrijf van zijn familie. Die ervaring voedde zijn belangstelling voor systemen, regels en spel. Hij gebruikte dit om zijn kunstwerken op een bijna wiskundige manier op te bouwen.

Zelf iets maken, met de nadruk op het proces: voor de uitwerking gebruiken de leerlingen soepele materialen (verf, waterstiften, wasco's), zodat ze zonder al te veel moeite iets kunnen uitwerken. Bij deze oefening draait het vooral om het kunnen doortrekken van het beeld (rekening houdend met de compositielijnen en de blikrichting), en niet om de esthetische kwaliteit van het eindresultaat.

3.2 LIJNEN, VORMEN EN KLEUREN

Een eerste kennismaking

François Morellet (1926–2016) was een toonaangevende Franse kunstenaar binnen de **geometrische abstractie en de concrete kunst**. Zijn werk wordt gekenmerkt door een experimentele aanpak, gebaseerd op eenvoudige regels die vaak geïnspireerd zijn door de wiskunde. Daarnaast wilde hij de **subjectieve inbreng** van de kunstenaar zo veel mogelijk beperken.

Aan het begin van de jaren 1950 ontmoette hij de schilder **Max Bill**, wat voor een keerpunt zorgde. François Morellet ontwikkelde een praktijk die gebaseerd was op systemen die hij zelf omschreef als 'absurd logisch'. Daarmee wilde hij zijn persoonlijke tussenkomst tot een minimum beperken. Hij streefde naar een zo sober mogelijk artistiek gebaar en probeerde, naar eigen zeggen, 'zo weinig mogelijk te doen' door eenvoudige, repetitieve en evoluerende structuren op te zetten.

Dit werk is een van de eerste **rasters** die kenmerkend werden voor zijn oeuvre. Het volledige oppervlak van het schilderij wordt ingenomen door een herhaling van **motieven**. Morellet verweeft verschillende netwerken van fijne lijnen, waarvan de hellingshoek vooraf is vastgelegd. Dat systeem creëert een instabiel optisch effect: de blik raakt gedesoriënteerd en meent cirkelvormige patronen te zien die schijnbaar willekeurig opduiken.

Dit soort kunstwerken leent zich goed om in de klas het verband tussen kunst en wiskunde te verkennen, maar ook om stil te staan bij de rol van regels en toeval in het artistieke creatieproces. Tot slot kan het thema van de **optische illusie** aangehaald worden.

Activiteit

Per leerling	Kopie of projectie van het kunstwerk
	Observatiebladen of notitieboekje
	Potloden / pennen
	Z'n 100 zelfklevende verstevigingsringen per leerling
	Vierkante vellen papier (10 x 10 cm of 15 x 15 cm)
	Gekleurd papier (optioneel)
	Schaar
	Lijm
	Witte tekenbladen
	Passer
	Stiften of kleurpotloden (optioneel)
	Meetlat
	Gom

1. Observatie

De leerlingen beginnen met het kunstwerk aandachtig te bekijken. Ze beschrijven wat ze zien en denken na over hoe hun blik reageert op de lijnen, herhalingen en visuele effecten.

“Danse Serpentine [II]”, anoniem, Loïe Fuller
1897–1899.
[video link](#)

© Photo credit: Centre Pompidou, MNAM-CCI/Dist. Grand Palais Rmn. Copyright
Artwork : Domaine public. Sous réserve de droits.

Fun fact

Loïe Fuller was gefascineerd door het **samenspel** van het **licht** en de **stoffen** van haar jurken waarin ze af en toe **lampjes** verborg om haar **bewegingen** op het podium te **laten oplichten**! Vandaar haar bijnaam “**fee van het licht**”.

2. Compositie

De leerlingen krijgen elk zo'n 100 zelfklevende ringetjes om perforatiegaatjes te verstevigen (€ 0,39). Daarmee maken ze op een vierkant blad (10 x 10 cm of 15 x 15 cm) een compositie. Ze proberen de ringetjes zo te plakken dat ze de structuren en ritmes van het kunstwerk nabootsen. Variant: je kan de leerlingen ook gekleurd papier geven zodat de stukken waar geen ringetjes plakken beter zichtbaar zijn.

Variant

Spelen met de herhaling van een geometrische vorm

De leerlingen gebruiken een passer om cirkels te tekenen. Ze herhalen steeds dezelfde beweging. Geleidelijk aan verplaatsen ze het middelpunt van de cirkel over het blad papier. Zo kunnen ze zien wat voor een effect herhaling, overlapping en verschuiving binnen een compositie heeft.

Structuur aanbrengen of experimenteren met plaatsing

Hierbij kan je twee werkwijzen voorstellen. Ofwel leggen de leerlingen op voorhand een reeks punten vast (doordacht of willekeurig) die als middelpunten dienen, ofwel verplaatsen ze hun passer vrij tijdens het uitwerken. Ze kunnen trouwens ook steeds dezelfde straal gebruiken om regelmaat te benadrukken, of net variëren om meer experimenteel te zijn.

3.3 KRONKELENDE LIJNEN

Een eerste kennismaking

« Ik wil een nieuwe kunstvorm creëren; kunst die volledig losstaat van de gangbare theorieën, kunst die de ziel en de zintuigen tegelijkertijd complete vervoering schenkt. »

Loïe Fuller (1862-1928) is een Amerikaanse kunstenaar en choreograaf, die beschouwd wordt als pionier van de **moderne dans**. Ze bedacht de **serpentine dans** waarbij het lichaam, de belichting en de stof samensmelten tot een volwaardig **kunstwerk** dat eind 19e eeuw, begin 20e eeuw een artistieke revolutie teweegbracht. Doordat ze de nadruk legde op vormen, bewegingen en uitdrukking van emoties in plaats van verhaal of **realisme** effenden haar choreografieën en scenografische experimenten het pad voor **abstractie** in de dans.

Gehuld in honderden meter witte zijde transformeert Loïe Fuller haar lichaam in een wervelende sculptuur die afwisselend aan een vlinder en een bloem doet denken. Haar bewegingen spelen met de veelkleurige belichting en zorgen voor een totaalervaring van **ritme**, lichaamstaal en klank. Loïe Fuller bracht haar dans honderden keer op podia in de Verenigde Staten en Europa, onder meer in de **Folies Bergère** in Parijs, en maakte naam als icoon uit de **Parijse belle époque** (1871–1914).

Activiteit

Per leerling	Referentievideo(s) video link 1 & video link 2
	Computer, tablet of beamer
	Speaker
	Witte A3-vellen
	Kladpapier
	Stiften in verschillende kleuren
	Markeerstiften
	Muntstukken
	Potloden
	Gommen
	Plakband of klemmen om de papieren vast te zetten (optioneel)

1. Observatie

Les élèves observent la vidéo afin de se familiariser avec les mouvements présentés et d'en percevoir les rythmes, les directions et les variations. Si vous le souhaitez, la deuxième vidéo propose un complément d'informations.

2. Als opwarming

Tekenen vanuit beperking en interactie: de leerlingen leggen een muntstuk op een vel papier en laten het met behulp van een markeerstift over het papier glijden. De stift blijft daarbij voortdurend in contact met het papier. De hand volgt de beweging van het muntstuk en past daarbij voortdurend de druk en de richting van de lijn aan.

De rol van het toeval onderzoeken: deze werkwijze levert onregelmatige en onvoorspelbare lijnen op. Er is immers een wisselwerking tussen de hand, het voorwerp en het papier. De tekening wordt daardoor gedeeltelijk toevallig. Ze hangt af van de variaties in beweging en richting.

3. Componeren door herhaling

De oefening kan meerdere keren op hetzelfde blad worden herhaald, met verschillende kleuren of tekenmaterialen. De opeengestapelde lijnen creëren composities met kruisingen en ritmes. Het uitproberen is hierbij belangrijker dan het eindresultaat.

Serpentinedans

De leerlingen vertalen wat ze zien naar één ononderbroken tekenbeweging. Ook hier is de tekenervaring belangrijker dan het eindresultaat.

Gedurende de hele video brengen de leerlingen met één of meerdere stiften in verschillende kleuren de bewegingen van Loie Fuller over op een A3-papier. Het doel is een vloeiende, ononderbroken lijn te creëren waarbij de stift de bewegingen in het filmpje volgt. De leerlingen mogen de waargenomen bewegingen uitvergroten en de stift als het ware over het papier laten dansen, zodat er een grafisch spoor van de beweging ontstaat.

Vaardigheids- lijst

1^E GRAAD

FILOSOFIE EN BURGERSCHAP

Een vraag formuleren die als basis kan dienen voor filosofische reflectie, deze opdelen in deelvragen en verbinden met andere vragen.

Meningen en argumenten van elkaar onderscheiden.

Herformuleren wat iemand anders zegt om na te gaan of je deze persoon begrepen hebt. Rekening houden met de inbreng en bedenkingen van anderen.

Een situatie benaderen vanuit een ander perspectief dan het eigen perspectief.

Het ware, het schone, het rechtvaardige, het goede: conceptualiseren en problematiseren.

NEDERLANDS

Kennismaken met kunstwerken uit het literair en artistiek erfgoed, van hier en elders;

De spreektijd, spreekbeurt en het standpunt van anderen respecteren;

Afhankelijk van genre en drager uitleggen welke betekeniseffecten ontstaan door de keuzes van een auteur. Een indruk, emotie of waarneming delen en onderbouwen. Een oordeel formuleren op basis van relevante criteria. Verbanden leggen met de wereld.

ECA

Een beeldende creatie* ontwerpen met behulp van artistieke technieken, handelingen en concepten.

De compositie analyseren (evenwicht, harmonie, symmetrie, positieve en negatieve ruimte ...), zowel bij stilstaande als bewegende beelden.

Tijdens de lessen culturele en artistieke vorming: een gezamenlijke analyse maken van de context* van een kunstwerk*, plek of cultureel object; de oorsprong van een kunstwerk, plek of cultureel object bestuderen; een eigen definitie van het kunstwerk geven.

Vaardigheids- lijst

2^E GRAAD

NEDERLANDS

Een antwoord motiveren en een werkwijze toelichten.

Reduceren, samenvatten, vergelijken en synthetiseren.

Een mening schriftelijk en mondeling verdedigen.

Aansluiting zoeken bij een cultureel werk; hercomponeren en transponeren.

Culturele ervaringen verwoorden.

GESCHIEDENIS

Het verband herkennen tussen een artistieke uiting en de samenleving waarin ze is ontstaan.

FILOSOFIE EN BURGERSCHAP

Bij het formuleren van een vraag herkennen en toelichten wat er al wordt aangenomen en wat de vraag oproept, en een vraag op een andere manier kunnen herformuleren.

Vaardigheids- lijst

3^E GRAAD

NEDERLANDS

Een antwoord motiveren en een werkwijze toelichten.

Reduceren, samenvatten, vergelijken en synthetiseren.

Een mening schriftelijk en mondeling verdedigen.

Aansluiting zoeken bij een cultureel werk; hercomponeren en transponeren.

Culturele ervaringen verwoorden.

GESCHIEDENIS

Het verband herkennen tussen een artistieke uiting en de samenleving waarin ze is ontstaan.

FILOSOFIE EN BURGERSCHAP

Bij het formuleren van een vraag herkennen en toelichten wat er al wordt aangenomen en wat de vraag oproept, en een vraag op een andere manier kunnen herformuleren.

Het onderscheid onderzoeken tussen waarheid en een unanieme mening, tussen waarheid en de mening van de meerderheid, tussen waarheid en het oordeel van de meest deskundigen, en tussen waarheid en het standpunt van een autoriteit.
